

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Hallitus esittää kotoutumislain korvausten tyypistämistä kahteen (ja kiintiöpakolaisten kohdalla kolmeen) vuoteen perustuen mm. siihen, että tulkkauksekustannuksia tulisi keskimäärin vain kahden ensimmäisen vuoden ajalta. Palvelujen yhdenvertaisen saavutettavuuden kannalta on kuitenkin huomioitava, että henkilöä itseään koskevista eduista ja velvoitteista viranomaisen tulee jakaa tietoa ymmärrettävällä tavalla erityistarpeet huomioiden.

Ihmiset eivät opi suomen kieltä nopeammin sillä, että palveluita ja kielikoulutusta supistetaan, tai heidät syrjäytetään yhteiskunnasta kielitaidottomuuden vuoksi. Venäjän hyökkäyssodan seurauksena maahan on tullut aiempaa runsaammin iäkkäitä ihmisiä, joilla on päävastuu alaikäisistä lapsenlapsistaan. Näillä erityisen haavoittuvassa asemassa olevilla perheillä voimavarat ja mahdollisuudet täyspäiväiseen suomen kielen opiskeluun ovat keskivertoa rajallisemmat, ja kielikoulutus kohdistetaan useimmin työikäiselle väestölle. Tulkkauksen ja henkilökohtaisen neuvonnan tarve korostuu, mutta palvelujen järjestäminen jää jatkossa toisen kotoutumisvuoden jälkeen kunnan muiden tulonlähteiden varaan.

Mikäli kunnat päätyvät supistuneen korvaustilanteen vuoksi karsimaan tehokkaiksi koetuista kotouttamispalveluistaan, riskinä erityisesti pienillä paikkakunnilla on se, että kotoutuminen jää keskeneräiseksi ja ikääntyneet kulkevat lukuisilla eri luukuilla etsimässä neuvoa. Näin palvelut kuormittuvat sen sijaan, että niissä säästettäisiin. Lisäksi maahanmuuttoperäinen työvoima sekä maahanmuuttajien perustamat yritykset siirtyvät herkästi isompiin väestökeskittymiin, joissa tukea saa tulkkipalveluiden puuttuessa helposti omalta kielivähemmistöltä. Jämsän kaltaisissa pienissä kaupungeissa panostetaan nyt työvoiman sitouttamiseen ja yritysneuvonnan tarjoamiseen maahanmuuttajataustaisille kuntalaisille, sekä panostetaan lapsiperheiden kotoutumiseen. Laskennallista korvausta tulisi siten jatkaa pidempään ainakin pienille ja keskisuurille kunnille, joiden resurssit ovat lähtökohtaisesti rajallisemmat, kolmannen sektorin täydentävät palvelut vähäisempiä ja eri toimijoiden välinen palvelujen laaja synkronisointi vaikeammin järjestettävissä kuin isoissa

kaupungeissa. Vähäisinä pidetyt kotouttamiseen kohdistuvat leikkaukset iskevät kuntatalouteen kipeämmin kuin suurilla paikkakunnilla.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauksekustannuksesta (32 a §)

Hallituksen esityksen mukaan peruuttamattomasta käynnistä kunta tai työvoimaviranomainen saisi periä maahanmuuttajalta tai kotoutuja-asiakkaalta tulkitsemisen järjestämisestä aiheutuneet kustannukset, kuitenkin enintään 51,50 euroa. Tämä asettaa maahanmuuttajat keskenään epätasa-arvoiseen asemaan, sillä englanninkielisille ja suomea riittävästi osaaville maahanmuuttajille tai kotoutuja-asiakkaille ei yleensä varata tulkkia vastaanotolle. Lisäksi osa vastaanotoista hoidetaan ilman ennakkovarausta pikatulkkipalvelun avustuksella, jolloin kuluja käyttämättä jääneestä tulkkauksesta ei muodostu. Joissain tapauksissa viranomainen osaa hyvin asiakkaan äidinkieltä, esim. venäjää tai arabiaa, joten tulkkia ei silloinkaan tarvita. Kustannusten perimistä ei tulisi tässä tapauksessa jättää viranomaisen harkinnan varaan: lakimuutoksessa esitetty pykälä ei siis voi perustua tulkitsemisen järjestämisestä aiheutuneiden kustannusten kattamiseen, vaan mikäli se toteutetaan, se olisi käytäntönä rinnastettava esim. terveyskeskusten peruuttamattomista käynneistä aiheutuviin sakkomaksuihin.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Tukeen ja asumiseen liittyvien korvausten yläikärajaa laskettaisiin 25 vuodesta 23 vuoteen samaan aikaan, kun vastaavasti laskettaisiin lastensuojelun jälkihuollon yläikärajaa. Tämä pykälämuutos on aiheuttanut valtakunnallisesti syvää huolta niin lastensuojelun jälkihuollon piirissä olevien kuin alaikäisenä yksin maahan tulleiden nuorten aikuisten suhteen. Tämä tuki on tutkimusten perusteella ollut yksi tehokkaimmista keinoista ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja muita ongelmia, ja tulokset ovat enemmän kuin kompensoineet investointeja myös taloudellisesti. Tuen leikkaaminen toisi mukanaan taloudellista tappiota ja inhimillistä kärsimystä. On yhteiskunnan etu panostaa ennaltaehkäisyyn ja tukea traumatisoivia tapahtumia kokeneiden lasten ja nuorten kasvua tasapainoisiksi, onnellisiksi ja yhteiskunnan kannalta aktiivisiksi aikuisiksi.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Esityksen mukaan kunta vastaisi kuntapaikalle ohjattavan vastaanottamiseen liittyvistä tehtävistä siltä osin kuin ne eivät ole sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä. On hyvä, että esityksessä ohjataan välttämään päällekkäistä työtä kunnan ja hyvinvointialueen välillä. Tätä ei silti voi pitää perusteluna kunnan saamien laskennallisten korvausten leikkaamiselle, sillä käytännössä kuluja ei voi karsia esim. välttämällä kauppareissuilla avustamista; tällaista kädestä-pitäen-palvelua ei kunnan toimesta nykyiselläänkään juurikaan tuoteta.

Tehostetusta palveluneuvonnasta, mukaan lukien ostotapahtumiin liittyvän ohjauksen, luopumista ei voi myöskään perustella sillä, että kuntapaikalle siirtyviä tulee kannustaa omatoimisuuteen. On tarkasteltava kuntapaikalle ohjatun henkilön kokonaisetua ja joskus jopa neuvottava, mistä paikkakunnalla voi löytää edullisia, toimivia käyttötavaroita ja kalusteita. Maahanmuuttaja pystyy ottamaan vastuun ja tekemään itselleen edullisia valintoja vasta sitten, kun on oppinut tuntemaan uuden asuinpaikkansa ja sen yhteiskuntarakenteet paremmin. Tehostettu neuvonta ja ohjaus takaa itsenäisemmän toimivuuden jatkossa.

Muut huomiot

Eriyistä huolta herättävät perheenyhdistämiseen liittyvät heikennykset. Pienempien paikkakuntien tavoitteena on sitouttaa työvoimaa, kannustaa paikalliseen yrittäjyyteen ja kasvattaa lapsiperheiden määrää. Tämä vaikeutuu, mikäli perheiden ei ole mahdollista siirtyä paikkakunnalle asumaan. Lisäksi tulisi huomioida, että asuinkustannukset (esim. vuokra) ovat pienemmällä paikkakunnilla isoja kaupunkeja matalammat, mikä puoltaisi perheenyhdistämisen ehtona olevan tulorajan laskemista. Perheenyhdistämisen valtakunnallista tulorajaa ei pitäisi asettaa Helsingin vuokratason mukaiseksi.

Hallituksen ohjelmassa suunnitellaan kotoutujien saamien tukien (toimeentulo-, työmarkkina- ja kotihoidontuki) supistamista joko muuttamalla ne ehdollisiksi tai viivästyttämällä oikeutta niihin siten, että ne alkaisivat vasta usean asumisvuoden jälkeen. Tämä herättää kunnissa huolta köyhyyden lisääntymisestä ja tarpeesta turvautua vahvemmin kolmannen sektorin täydentäviin palveluihin sekä vapaaehtoisten tarjoamaan ruoka-apuun. Lisäksi hallituksen kaavailema velvoite työnhaun ja työn vastaanottamisen alkamisesta välittömästi ilman oikeutta tauottaa ne kotouttamisjaksolla tarjottavien palveluiden ajaksi herättää kysymyksen siitä, kuinka kotoutujat pystytään jatkossa sitouttamaan täysipäiväiseen suomen kielen opiskeluun.

Lopuksi on mainittava, että hallitusohjelmassa halutaan edistää erityisesti kotivanhempien kotoutumista: tähän on varattu 5 miljoonaa euroa jaettavaksi kuntien kesken. Tämä on erittäin kannatettavaa.

Korhonen Auli
Jämsän kaupunki

Helander Seija
Jämsän kaupunki - Kotouttamiskoordinaattori